ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.035:316.46

DOI: 10.12958/2227-2747-2021-3(178)-13-24

Беспарточна Олена Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського,
м. Кременчук, Україна
bespartochnay@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8210-314X>

Скребкова Ксенія Станіславівна,
магістрантка спеціальності «Педагогіка вищої школи»
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського,
м. Кременчук, Україна
kseniaskrebcova140996@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9488-0082>

Для цитування: Беспарточна О. І., Скребкова К. С. Принципи формування лідерських якостей у здобувачів вищої освіти. *Освіта та педагогічна наука*. 2021. № 3 (178). С. 13–24.

References (стандарт APA): Bespartochna, O. I., & Skrebkova, K. S. (2021). Pryntsypy formuvannia liderskykh yakostei u zdobuvachiv vyshchoi osvity [Principles of Formation of Leadership Qualities in Applicants for Higher Education]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Sciences*, 3 (178), 13–24 [in Ukrainian].

Постановка проблеми. В умовах сьогодення питання розвитку лідерських якостей є актуальним, постає предметом міждисциплінарних наукових досліджень. Сучасне суспільство постійно переживає різні трансформаційні процеси, які мають вплив безпосередньо на студентську молодь, зумовлюють стратегії розвитку різних сфер життєдіяльності. Відповідно, у суспільстві висувуються все більш складні вимоги до лідера, який має бути мобільним та комунікативним, а також уміти відстоювати і свої інтереси, і групи. Важ-

ливу роль у розвитку лідерських якостей у здобувачів вищої освіти відіграють викладачі, які в процесі навчання формують відповідні вміння та навички, притаманні лідеру.

Аналіз актуальних досліджень. Концептуальні засади дослідження ролі університету в розвитку лідерського потенціалу суспільства репрезентовано в працях таких нау-

ковців, як О. Аарна, Д. Гудонієне, О. Гузар, С. Калашнікова та ін. Теоретико-методичні проблеми формування лідерських якостей, лідерської компетентності в студентській молоді розглядали О. Васін, О. Вишневський, І. Ютова, А. Кордонська, Н. Маджар, В. Мун, С. Нестуля, А. Прима, Т. Савицька, С. Сахно, О. Скорик та ін., тренінги з розвитку лідерських якостей у студентів – В. Карманенко. Заслуговує на увагу посібник «Лідер майбутнього: нове бачення, стратегії та практика», який представляє дослідження І. Братусь, А. Гулевської-Черниш, Н. Доценко, І. Зверєвої, Н. Зимовець, Г. Лактіонової, Т. Цюман з питань підвищення рівня знань та обізнаності студентів-лідерів щодо прав людини, волонтерства, формування soft-skills у сучасній студентській молоді. Проте залишаються недостатньо дослідженими аспекти діагностики, визначення специфіки прояву лідерства в середовищі студентської молоді.

Метою статті є дослідження проблеми формування лідерських якостей та визначення ефективних умов та принципів їх формування в здобувачів вищої освіти.

Методологія та методи досліджень. Використано методи аналізу, синтезу, узагальнення для визначення теоретичних засад формування лідерських якостей у здобувачів вищої освіти, особливостей нормативно-правової бази галузі освіти для визначення умов та принципів формування

лідерських якостей у студентській молоді, аналізу документів – для дослідження стратегій формування лідерства в студентському середовищі у ЗВО України. Інформаційною та емпіричною базою наукової розвідки є матеріали монографічних студій вітчизняних і зарубіжних учених, ресурси мережі Internet, нормативно-правові документи сфери освіти.

Виклад основного матеріалу.

В умовах сьогодення в Україні існує проблема динамічного реформування в суспільно-політичній, соціальній та економічній сфері. Відповідно, до трансформаційних процесів можемо віднести швидкі зміни в галузі освіти. Основними нормативно-правовими актами з реформування вищої освіти, які започаткували трансформаційні процеси у сфері вищої освіти, є Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Одним із головних завдань освітнього процесу згідно з даними нормативно-правових документів визначено формування професіоналів-лідерів, які будуть успішно реалізовувати лідерські вміння та навички в професійній діяльності. Особливості нормативно-правової бази вищої освіти в контексті реалізації завдань формування лідерських якостей, лідерської компетентності в здобувачів вищої освіти представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Нормативно-правова база, що визначає напрями розвитку освіти

Нормативно-правовий документ	Роз'яснення
Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року	Мета Стратегії полягає в розбудові національної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги, підвищення рівня інноваційності національної економіки, що передбачає створення сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери, збільшення кількості впроваджуваних розробок, підвищення економічної віддачі від них, залучення інвестицій в інноваційну діяльність

Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»	Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року є орієнтирами для розроблення проєктів прогностичних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України
Закон України «Про вищу освіту»	Цей Закон установлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу із закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях

Наведені нормативно-правові документи визначають, що пріоритетним напрямом вищої освіти є здійснення якісної підготовки компетентних фахівців, здатних мислити й діяти системно, зокрема в кризових ситуаціях, демонструвати лідерські якості, ефективно використовувати наявні ресурси.

Згідно з орієнтацією України на входження до Європейського Союзу актуальними є принципи, концепції та підходи освіти ЄС, відповідні освітні компоненти, що містять методи та прийоми, спрямовані на розвиток лідерських якостей у здобувачів вищої освіти. Отже, стратегічне завдання закладів вищої освіти

полягає в пошуку й запровадженні нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців з метою системного розвитку їхньої лідерської компетентності. Відповідно, саме лідерська парадигма має розглядатися як підґрунтя для модернізації освітнього процесу у ЗВО України.

Теоретичною основою для розкриття сутності лідерської компетентності сучасних фахівців є низка теорій, сутнісні ознаки яких розкрито в дослідженнях С. Нестулі (Нестуля, 2019, с. 14–63), С. Сахно та В. Муна (Сахно, Мун, 2018) та ін. Узагальнювальні позиції щодо теорій лідерства представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Теоретичне підґрунтя розкриття сутності лідерської компетентності

Теорія	Науковці	Сутнісні ознаки
Теорія рис	М. Варій, Л. Ліфарева, Л. Х'єлл, К. Платонов, Р. Стогділ, Ф. Тейлор, О. Тід, А. Файоль	Ключовою ідеєю такої теорії є розуміння того, що якщо лідер обдарований якостями, які відрізняють його від послідовників, то повинна існувати можливість визначення чи виділення цих якостей. Відтак, процес лідерства є виявом тих чи тих рис характеру індивіда

Продовження Табл. 2.

Поведінкові теорії лідерства	К. Левін, Д. Макгрегор	У своїй основі спираються на вивчення, оцінку та класифікацію поведінки лідера, а також його взаємодії з послідовниками
Ситуативні теорії лідерства	К. Бланшар, В. Врум, Р. Танненбаум, У. Шмідт, Ф. Фідлер	Провідна ідея: для того, щоб лідер був ефективним, йому необхідно адаптувати свою поведінку та стиль до реальних умов та обставин ситуації. При цьому стиль лідера, який може гарантувати ефективність його діяльності в одній ситуації, не обов'язково забезпечуватиме такий самий результат в іншій
Ціннісні теорії лідерства	К. Ходжкінсон, Г. Фейрхольм, Т. Кучмарські	В основі лідерства лежать цінності. Цінність, що приписується певним об'єктам, фактам, подіям, залежить від волі людей. Автори ціннісних теорій лідерства визначають фундаментальне значення цінностей у структурі особистості, їх потужну мотиваційну роль

Отже, феномен лідерства є багатоаспектним явищем, комплексність якого зумовлена тривалим процесом еволюції теорії лідерства та широким спектром сучасних потреб і викликів суспільства. С. Сахно та В. Мун відзначають, що «останнім часом американські психологи, спробували побудувати «операціональну» модель лідерства, де були б подолані спрощення інтерпретації лідерства як функції різноманітних проблемних групових ситуацій. Запропонована Ф. Фідлером «ймовірнісна модель ефективності лідера» передбачає, що ефективність групової діяльності залежить від того, наскільки стиль лідера відповідає даній ситуації» (Сахно, Мун, 2018, с. 176). Відповідно до представлених наукових позицій «ефек-

тивність лідера визначається ступенем свободи, яку допускає групова ситуація і яка дає лідеру можливість здійснювати вплив. Виділені Ф. Фідлером змінні (стиль лідерства, ситуація його реалізації) досить переконливо характеризують стан лідера групи, проте є недостатніми щодо його розуміння. У цій моделі відсутня третя найважливіша змінна, яку американський психолог прийняв. Такою третьою змінною повинен бути рівень розвитку групи, зумовлений рівнем діяльнісного опосередкування міжособистісних відносин» (Сахно, Мун, 2018, с. 176).

Заслугує на увагу характеристика основних концепцій лідерства, представлених у дослідженні С. Сахно та В. Муна (Сахно, Мун, 2018) (див. табл. 3).

Таблиця 3

Основні концепції лідерства

Назва концепції	Суть концепції
Концепція атрибутивного лідерства	Спирається на теорію атрибуції, що пояснює причинно-наслідковий зв'язок між тим, що сталося, й тим, що люди вважають причиною того, що сталося. Атрибутивний підхід до лідерства виходить з того, що висновки лідера рівною мірою, як і поведінка підлеглих, зумовлено реакцією лідера на поведінку останніх

Концепція харизматичного лідерства	Передбачає, що є дві протилежні позиції формування іміджу лідера. Одна заперечує взагалі будь-який вплив лідера на організаційну ефективність, а інша – веде до лідерської харизми та спроби підлеглих приписати лідеру майже магічні, а в окремих випадках і божественні якості
Концепція лідера-перетворювача або лідера-реформатора	Поняття перетворювального або реформаторського лідерства в концепції має багато спільного з харизматичним лідерством. Лідер-реформатор мотивує підлеглих шляхом підвищення рівня їхньої свідомості в сприйнятті важливості та цінності поставленої мети, надання їм можливості поєднати свої особисті інтереси із загальною метою, створення атмосфери довіри та переконання, підлеглих у необхідності саморозвитку

В умовах сьогодення країни Європейського Союзу все більше опікуються розвитком лідерських компетенцій у здобувачів вищої освіти. Так, у Великій Британії студентам пропонується проходити окремі курси щодо лідерства, що є частиною комплексної програми. У деяких країнах Європейського Союзу створено окремі спеціальні школи з розвитку й формування лідерських компетенцій, які можна закінчити після отримання доку-

мента про вищу освіту. Досвід США засвідчує можливість упровадження окремих освітніх компонентів, які спрямовані на розвиток ключових компетенцій лідерства (Модестова, 2017, с. 7).

Основні навички, що розвиваються під час реалізації освітніх програм щодо розвитку лідерських якостей у закладах вищої освіти США, відображено на рис. 1.

Рис. 1. Розвиток лідерських навичок у закладах вищої освіти США

Аналіз освітніх програм з розвитку лідерських якостей засвідчує особливу увагу до універсальних компетенцій – *soft skills*, що будуть їм потрібні при здійсненні професійної діяльності. Психологи та науковці відзначають, що переважно роль лідерів полягає в організації діяльності людей. Основним чинником лідерства є особистісні якості лідерів, їхня індивідуальність, проте лідерські якості можуть належати й неформальному лідеру (Ключкова, 2009). Основні лідерські якості представлено в таблиці 4.

Таблиця 4

Основні лідерські якості

Якості	Зміст
Системні навички	бачення, цілепокладання, чутливість до змін, гнучкість, цілеспрямованість, наполегливість
Комунікативні навички	уміння мотивувати, надихати, переконувати, комунікабельність
Внутрішні якості	впевненість у собі, проактивність, самовладання, внутрішня цілісність

Отже, узагальнення наукових підходів до визначення сутності лідерства, основних лідерських якостей дозволяє визначити, що *лідерство* – це можливість впливати на інших у напрямі досягнення мети. Відзначимо, що лідерство пов'язане із мотивацією та її впливом на інших людей. На сьогоднішній день кожному колективу потрібен лідер, який братиме відповідальність за діяльність усієї групи та спрямовуватиме її в потрібному напрямі. А. Кордонська відзначає, що «виділяють три типи лідерства: ватажок, лідер (у більш вузькому значенні слова) та ситуативний лідер. Ватажок – найавторитетніший член групи, який володіє даром переконання й навіть навіювання. На членів групи він впливає словом, жестом, поглядом. Так, дослідник Р. М. Стогділ запропонував такий перелік якостей керівника-ватажка: 1) фізичні якості – активний, енергійний, здоровий, сильний; 2) особистісні якості – пристосовуваність, упевненість у собі, авторитетність, прагнення до успіху; 3) інтелектуальні якості – розум, уміння прийняти потрібні рішення, інтуїція, творче начало; 4) здібності – контактність, легкість у спілкуванні, тактовність, дипломатичність. Ситуативний лідер володіє особистісними якостями, що мають значення тільки в якійсь конкретній ситуації: спортивний захід, турпохід, відвідування музею, урочища подія в групі і т.д.» (Кордонська, 2017).

В умовах інтенсивного євроінтеграційного процесу в Україні надзвичайно вагомою стає проблема формування сильної, креативної, лідерської особистості, адже будь-яка ланка суспільної галузі потребує такого фахівця, який здатен об'єднати навколо себе людей для досягнення поставлених цілей, створити сприятливі умови для подальшого розвитку. Відповідно, в освітньому процесі ЗВО перед викладачем постає завдання розкрити здобувача вищої освіти як професіонала, навчити його самостійно приймати рішення, розвинути комунікативні здібності та самостійність. Актуальним завданням на сьогодні є розвиток самоскерованості здобувачів вищої освіти в освітньому процесі, оскільки реформування освіти в Україні зумовлює підвищення вимог до організаційних умінь, здатності самостійно визначати пріоритети в професійній діяльності та творчо їх реалізовувати.

У межах Проєкту Програми TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» було здійснено дослідження щодо ролі університету в розвитку лідерського потенціалу суспільства: концептуальні засади (Роль університету, 2014). Приклади реалізації інституційних стратегій розвитку та лідерської ролі членів Консорціуму Проєкту Програми TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» (*ELITE – Education for Leadership, Intelligence and Talent Encouraging*) представлено в таблиці 5.

Аналіз стратегій ЗВО України, спрямованих на розвиток та підтримку лідерських якостей здобувачів вищої освіти

Назва ЗВО	Характеристика ЗВО	Розвиток лідерських якостей
Київський університет імені Бориса Грінченка	Університет є прикладом використання можливостей освіти в розвитку лідерства і лідерів, це цілісна система унікальних ідентифікувальних ознак, в основу яких покладено цінності, що визначають філософію його діяльності, ідею (візію) та місію, формують традиції, норми і стилі, способи службових та міжособистісних взаємин викладачів і студентів. В основу корпоративної культури покладено принцип лідерського служіння. Цей тип лідерства концентрується на особистісному зростанні, добробуті та активній позиції членів університетської спільноти, де кожен може проявити своє лідерство.	Зростання студентів як особистостей є стратегічним завданням, яке реалізовується в кількох напрямках: якісна професійна підготовка висококваліфікованих фахівців; особистісне вдосконалення, яке реалізується через поєднання різноманітних навчальних та позанавчальних заходів – конференцій, семінарів, майстер-класів, зустрічей із видатними особистостями, волонтерство, участь у соціальних проєктах, розвиток університетського самоврядування, клубів, гуртків, студій, спортивних команд. В Університеті підтримуються спільні цінності, його місія та візія (Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019)
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	Свою головну місію вбачає у формуванні команди освітніх лідерів, яка ефективно, відповідно до міжнародних стандартів розбудовує результативно та якісно систему освіти, в основі якої фахові компетентності та загальнолюдські і професійні цінності	Лідерські позиції Університету сприятимуть формуванню та розвитку візіонерів, які будуть проактивно розбудовувати освітній простір України на засадах відповідальності, постійного вдосконалення через поєднання прикладних знань, практичних напрацювань і потенціалу особистості в контексті загальноєвропейських цінностей
Національна академія державного управління при Президентові України	Ефективна діяльність органів державної влади та надання високоякісних адміністративних послуг можливі за наявності кваліфікованих управлінських кадрів вищого рівня, зокрема вищого корпусу державної служби, який може забезпечити ефективність державної політики у сфері державного управління та лідерство в проведенні економічних реформ	Основними завданнями Національної академії є підготовка високопрофесійних, ініціативних, відповідальних фахівців, здатних осучаснити діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, компетентно і відповідально виконувати управлінські функції, упроваджувати новітні соціальні технології

Національний авіаційний університет	З метою забезпечення цілеспрямованої політики у сфері підготовки висококваліфікованих фахівців, проведення наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок та реалізації перспективних проєктів і програм, які віддзеркалюють актуальні потреби різних галузей економіки України та інших держав, розроблена та схвалена Вченою радою Доктрина розвитку Університету	Принцип лідерства та персональної відповідальності керівників усіх рівнів є одним із головних принципів політики Національного авіаційного університету у сфері якості. Реалізація принципу лідерства в Національному авіаційному університеті через призму вимог міжнародного стандарту якості ISO 9001:2008 та вдалої практики досконалих організацій (установ)
-------------------------------------	---	---

Аналіз практики розвитку лідерських якостей у провідних закладах вищої освіти України засвідчує, що більшість з них не включають у свою місію впровадження технологій та методик, спрямованих на гармонійний розвиток лідера. Тенденції освітньої діяльності свідчать, що не кожен викладач закладів вищої освіти прагне системно підходити та розвивати лідерські якості серед здобувачів вищої освіти, деякі з них недостатньо чітко розуміють смисл та сутність цих завдань, шляхи і засоби ефективного їх розв'язання. В умовах сьогодення, а також трансформаційних змін в освіті

викладачу необхідно організувати свою педагогічну взаємодію зі студентом так, аби в процесі цієї взаємодії цілеспрямовано забезпечувалось формування не лише професійної, але й належної соціальної компетентності майбутніх фахівців (Карманенко, 2018).

Зазвичай лідером у студентській спільноті є найбільш авторитетний студент, що зумовлює необхідність створення умов для визначення лідера в колективі, розвитку лідерських якостей у здобувачів вищої освіти (Рис. 2).

Рис. 2. Умови розвитку лідерських якостей у здобувачів вищої освіти

(Савицька, Іотова, Маджар, 2020)

Узагальнення наукових підходів до визначення сутності лідерських якостей, концепцій розвитку лідерства дозволяє визначити основні принципи, що забез-

печують реалізацію завдань формування лідерських якостей у здобувачів вищої освіти (див. рис. 3).

Отже, запропоновані принципи будуть ефективно сприяти розвитку та підтримці лідерських якостей здобувача вищої освіти, оскільки спираються на всебічний розвиток особистості та спрямовані на розвиток soft-skill майбутніх фахівців.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах сьогодення лідерські якості залежать від багатьох чинників, особистісних якостей, а також від умов, які викладач організовує в процесі освітнього процесу. Студентська група є автономною та самодостатньою спільністю, здатна самостійно вирішувати свої внутрішні проблеми, а її активність пов'язана з громадським життям факультету, університету, вирішенням проблем соціального характеру.

Студентська група є одним з основних чинників формування певних стандартів і норм поведінки, оскільки студенти, які постійно перебувають у групі, знаходяться в тісних взаєминах один з одним. За таких умов студентська група сприяє усвідомленню відповідних соціальних норм як правил, що регулюють поведінку та стосунки, визначають права та обов'язки кожного індивіда (здобувача вищої освіти) зокрема. Важливим завданням закладу вищої освіти є створення таких умов освітнього процесу, які будуть сприяти розвитку лідерського потенціалу майбутніх фахівців, реалізації принципів формування лідерських якостей студентської молоді – системності, цілісності, розвитку, цілеспрямованості, мотивованості, прозорості, довіри.

Подальше дослідження означеної проблеми потребує визначення ролі викладача у формуванні та розвитку лідерських компетенцій серед здобувачів вищої освіти.

Література

Кордонська А. В. Формування особистості лідера в студентському колективі.

Соціум. Наука. Культура: матеріали XIII Міжнар. наук. інтернет-конф. (25–27 січ. 2017 р.). URL: <http://intkonf.org/kordonska-a-v-formuvannya-osobistosti-lidera-v-studentskomu-kolektivi/>.

Савицька Т. В., Іотова І. Н., Маджар Н. М. Особливості формування особистості лідера в студентському колективі. *Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика: матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнарод. участю (Полтава, 19 березня 2020 р.).* Полтава: УМСА, 2020. С. 177–180.

Карманенко В. В. Особистісна й професійна ефективність. Тренінги з розвитку лідерських якостей у студентів економічних університетів: навчально-методичний посібник. Полтава: ПУЕТ, 2018. 91 с.

Клочкова А. В. Виховання лідерських якостей юних науковців шляхом залучення їх до науково-дослідної роботи. *Обдарована дитина.* 2009. № 7. С. 33–39.

Модестова Т. В. Лідерство у сфері вищої освіти Великої Британії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки.* 2018. Вип. 63. С. 125–131.

Нестуля С. І. Дидактичні основи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2019. 799 с.

Роль університету у розвитку лідерського потенціалу суспільства: концептуальні засади / авт. колектив: О. Аарна, Д. Гудонієне, О. Гузар та ін.; за заг. ред. С. Калашнікової. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 100 с.

Сахно С. В., Мун В. Лідерські якості у студентів спеціальності «Соціальна робота». *Вісник Приазовського державного технічного університету.* 2018. № 1. С. 175–180.

References

- Aarna, O., & Hudoniene, D.** (2014). Rol universytetu u rozvytku liderskoho potentsialu suspilstva: kontseptualni zasady [The Role of the University in the Development of Leadership Potential of Society: Conceptual Principles]. Kyiv: NVTs «Priorytety» [in Ukrainian].
- Kordonska, A. V.** (2017). Formuvannia osobystosti lidera v studentskomu kolektyvi [Formation of the Leader's Personality in the Student Group]. *Sotsium. Nauka. Kultura – Society. Science. Culture*. Retrieved from <http://intkonf.org/kordonska-a-v-formuvannya-osobystosti-lidera-v-studentskomu-kolektyvi/> [in Ukrainian].
- Savytska, T. V., Iotova, I. N., & Madzhar, N. M.** (2020). Osoblyvosti formuvannia osobystosti lidera v studentskomu kolektyvi [Features of the Formation of the Leader's Personality in the Student Group]. *Suchasna medychna osvita: metodolohiia, teoriia, praktyka – Modern Medical Education: Methodology, Theory, Practice*. (pp. 177–180). Poltava: UMSA [in Ukrainian].
- Karmanenko, V. V.** (2018). Osobystisna y profesiina efektyvnist. Treninhy z rozvytku liderskykh yakosteï u studentiv ekonomichnykh universytetiv [Personal and Professional Efficiency. Trainings on Development of Leadership Qualities at Students of Economic Universities]. Poltava: PUET [in Ukrainian].
- Klochko, A. V.** (2009). Vykhovannia liderskykh yakosteï yunikh naukovtsiv shliakhom zaluchennia yikh do naukovo-doslidnoi roboty [Education of Leadership Qualities of Young Scientists by Involving Them in Research Work]. *Obdarovana dytyna – Gifted Child*, 7, 33–39 [in Ukrainian].
- Modestova, T. V.** (2018). Liderstvo u sferi vyshchoi osvity Velykoi Brytanii [Leadership in the UK Higher Education]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova. Ser. 5: Pedahohichni nauky – Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects*, 63, 125–131 [in Ukrainian].
- Nestulia, S. I.** (2019). Dydaktychni osnovy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv z menedzhmentu [Didactic Bases of Formation of Leadership Competence of Future Bachelors in Management]. Poltava: PUET [in Ukrainian].
- Sakhno, S. V.** (2018). Liderski yakosti u studentiv spetsialnosti «sotsialna robota» [Leadership Qualities in Students Majoring in «Social Work»]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu – Reporter of the Priazovskyi State Technical University*, 1, 175–180 [in Ukrainian].
- ***
- Беспарточна О. І., Скребкова К. С.**
Принципи формування лідерських якостей у здобувачів вищої освіти
- У статті представлено сутнісні ознаки теорій та сучасних концепцій лідерства в працях вітчизняних та зарубіжних учених, схарактеризовано нормативно-правові документи сфери вищої освіти, що становлять підґрунтя для формування лідерської компетентності майбутніх фахівців. Представлено особливості розвитку лідерських компетенцій у закладах вищої освіти країн Європейського Союзу та США. Розкрито сутнісні ознаки лідерських якостей, індивідуальні особливості різних типів лідерів. Визначено провідні якості, необхідні лідеру в студентському середовищі.
- Схарактеризовано основні напрями діяльності провідних ЗВО України щодо умов розвитку та підтримки лідерських якостей здобувачів вищої освіти. Розкрито принципи, що забезпечують реалізацію завдань формування лідерських якостей у майбутніх фахівців.
- Ключові слова:* лідерство, концепції лідерства, лідерські якості, здобувачі вищої освіти, принципи формування лідерських якостей.

Беспарточная Е. И., Скребкова К. С.
Принципы формирования лидерских качеств у соискателей высшего образования

В статье представлены сущностные характеристики теорий и современных концепций лидерства в трудах отечественных и зарубежных ученых, охарактеризованы нормативно-правовые документы сферы высшего образования, составляющие основу для формирования лидерской компетентности будущих специалистов. Представлены особенности развития лидерских компетенций в высших учебных заведениях стран Европейского Союза и США. Раскрыты характеристики лидерских качеств, индивидуальные особенности разных типов лидеров. Определены ведущие качества, необходимые лидеру в студенческой среде.

Охарактеризованы основные направления деятельности ведущих учреждений высшего образования Украины относительно условий развития и поддержки лидерских качеств соискателей высшего образования. Раскрыты принципы, обеспечивающие реализацию задач формирования лидерских качеств у будущих специалистов.

Ключевые слова: лидерство, концепции лидерства, лидерские качества, соискатели высшего образования, принципы формирования лидерских качеств.

Bespartochna O.I., Skrebkova K.S.
Principles of Formation of Leadership Qualities of Undergraduates

The article presents essential features of theories and modern concepts of leadership in works of domestic and foreign scientists, describes legal documents in the field of higher education, which form the basis for the formation of leadership competence of future professionals. The peculiarities of the development of leadership competencies in higher education institutions of the European Union and the United States have been presented.

Essential features of leadership qualities and features of individual qualities of different types of leaders have been revealed. The leading qualities necessary for a leader in a student environment have been determined.

The main directions of activity of the leading universities of Ukraine concerning the development and support of leadership qualities of undergraduates and conditions of their development have been characterized. The principles that ensure the implementation of the tasks of forming leadership qualities of undergraduates have been revealed.

Keywords: leadership, concepts of leadership, leadership qualities, undergraduates, principles of leadership development.